

ПРИМЕНА ПРИНЦИПА *IN DUBIO PRO* РЕО У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ**

Апстракт: Након формирања чињеничне и правне основице у кривичном поступку, делатношћу странака и суда, приступа се доношењу судске одлуке. У случају да је чињенично стање таквог квалитета да недвосмислено указује на постојање или непостојање кривице учиниоца, биће донета осуђујућа или ослобађајућа пресуда. Међутим, у случају да након доказног поступка остане сумња у постојање одлучних чињеница, на суду је тежи задатак какву одлуку донети. У инквизиционом поступку се ова дилема решавала доношењем пресуде којом се окривљени отпушта испод суђења (*absolutio ab instantia*). Са продором савремених схватања о неопходности заштите основних права окривљеног, у савременом кривичном поступку се у случају сумње у постојање одлучних чињеница примењује стара максима, позната још из старог Рима, под називом – *in dubio pro reo* (у сумњи у корист окривљеног). Суштина овог принципа је у обавези суда да у случају сумње у постојање неке одлучне чињенице донесе одлуку која иде у корист окривљеном. Аутор се у раду бави појмом, конститутивним елементима и теоријском основом принципа *in dubio pro reo*, затим легислативним изразом, обимом примене и дејством. Осим тога, анализирана је пракса националних судова, као и Европског суда за људска права. Аутор, у закључним разматрањима, анализира примену принципа *in dubio pro reo* у јудикатури, испитујући узроке за постојање одређених уочених мањкавости у примени и тражећи начине да се постојеће недоумице отклоне.

Кључне речи: чињенично стање, докази, *in dubio pro reo*, претпоставка невиности, кривична пресуда.

* ivan@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту: „Усклађивање права Србије са правом Европске уније“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу, у периоду 2013–2018. године.

1. Уводне напомене

Током кривичног поступка, делатношћу странака и суда, врши се постепено чињенично и правно формирање основе судске одлуке. Извођењем доказа утврђује се постојање, пре свега, правно релевантних чињеница, али и чињеница индиција и помоћних чињеница. Чињенице које улазе у фондус судске одлуке морају бити утврђене са степеном извесности. То значи да у њихово постојање на страни суда не сме остати било каква сумња. У стварности, међутим, није увек могуће доћи до највишег степена извесности о важним чињеницама, те остане сумња у њихово постојање или непостојање. Правило *in dubio pro reo* управо служи као руководни принцип у случају останка сумње у постојање чињеница у кривичном поступку. Са становишта положаја окривљеног коме прети *ius puniendi*, не би било у складу са принципом правичности да се судска одлука заснива на недоказаним или полудоказаним чињеницама. Стога је, са еволуцијом кривичног поступка, уведен принцип према коме сумња у постојање чињеница иде у корист окривљеног. На тај начин се окривљеном, на изванредан начин, даје преимућство у односу на супротну странку на којој је терет доказивања.

2. Појам, значење и историјат принципа *in dubio pro reo*

Стара латинска сентенца *in dubio pro reo* најчешће се преводи „у сумњи, (одлучити) у корист окривљеног“. О пореклу ове максиме у теорији не постоји потпуна сагласност. Најчешће се истиче да води порекло из римског права (Кнежевић, С., 2012: 117). Има, међутим, основа за тврђење да је ово правило настало још у античкој митологији. На суђењу Оресту за убиство мајке, суд Аеропага остао је подељен по питању његове кривице, те је богиња правде Атина пресудила у његову корист. Касније је на основу тог мита Есхил написао драму Орестија (Богићевић, Ч., 2010: 18–19). Принцип *in dubio pro reo* има и своје библијско утемељење. На основу тумачења Старог Завета, често је цитирана сентенца „боље ослободити хиљаду криваца, него једног невиног осудити“ (Epps, D., 2015: 1077). Касније, у време важења инквизиционог кривичног поступка, принцип *in dubio pro reo* није примењиван. Напротив, у случају сумње у постојање кривице окривљеног, могао је бити осуђен на блажу казну од прописане (*poena extraordinaria*), или се доносила пресуда *absolutio ab instantia*. Том пресудом којом се окривљени „отпушта испод суђења“, заправо је привремено обустављан кривични поступак. С обзиром да ова судска одлука није стицала својство правноснажности, поступак против окривљеног је могао бити настављен у случају откривања нових доказа (Ђурђић, В.,

2014: 25). Залагања за афирмацију правила *in dubio pro reo* почела су се јављати почетком 19. века, као реакција на правну несигурност коју је окривљени имао, коју је имао у инквизиционом поступку. Овај принцип заузео је место у савременом кривичном поступку континенталног типа. У англосаксонском кривичном поступку правило *in dubio pro reo* формално не постоји. Сумња у постојање кривице окривљеног решава се постојањем стандарда доказаности „изван разумне сумње“. Стога је порота у случају постојања „разумне сумње“ дужна да донесе одлуку повољнију по окривљеног – „није крив“. Примена наведеног доказног правила фактички кореспондира са применом принципа *in dubio pro reo* (Бркић, С., 2014: 311–312). У англосаксонској доктрини кривичног права добро је позната Блекстонова формулација (*Blackstone's formulation or ratio*) која гласи: „боље десет криваца да побегне, него да један невини пати“ (Blackstone, W., 1893: 352). Она суштински афирмише примену принципа *in dubio pro reo*.

У савременом кривичном поступку који се, између осталог, карактерише заштитом основних људских права, пре свега окривљеног, садржано је низ процесних механизма који омогућавају извесно преимућство одбране (*favor defensionis*). Једна од тих предности које су настале као реакција на положај окривљеног у инквизиционом поступку садржана је у принципу *in dubio pro reo*. Овај принцип се односи на неотклоњену сумњу у постојање или непостојање чињеница у кривичном поступку. Чињенице које суд није могао утврдити са сигурношћу приписују се у корист окривљеног. Другим речима, сумња у постојање чињенице која иде у прилог окривљеном решава се тако што се сматра да је утврђена, тј. да постоји. Супротно, ако суд остане у сумњи у постојање чињенице која иде на штету окривљеног, онда се сматра да таква чињеница не постоји. Реч је о некој врсти правила доказивања којим се заправо ствара фикција постојања или непостојања одређених чињеница у кривичном поступку, с циљем заштите окривљеног од потенцијално неосноване осуде. Према томе, чињенице које иду на штету окривљеног морају бити утврђене са извесношћу. У супротном, сматра се да не постоје. На другој страни, чињенице које иду у корист окривљеног сматраће се утврђеним и ако остане сумња у њихово постојање, односно ако постоји вероватноћа да оне постоје (Павловић, Ш., 2009: 550–551).

У немачкој теорији процесног права сматра се да правило *in dubio pro reo* првенствено припада кривичном материјалном праву и уставном праву. Овај принцип произлази из самог начела законитости („*nullum crimen, nulla poena sine lege*“). Према протагонистима овог схватања, суд ће изрећи осуђујућу пресуду ако су испуњени услови постојања елемената кривичног дела, противправности и кривице окривљеног, утврђени извођењем доказа на главном претресу. Услови за доношење осуђујуће пресуде нису

испуњени ако у погледу неког од ових елемената остане основана сумња. У том случају се доноси ослобађајућа пресуда применом правила у сумњи у корист окривљеног (Krey, V., 2009: 4).

3. Опсег важења принципа *in dubio pro reo* и повезаност са другим процесним институцима

У погледу обима важења принципа *in dubio pro reo* у теорији постоји несагласност. Најпре се поставља питање да ли се примена овог принципа односи само на чињенична питања, и у ком опсегу, или су њиме обухваћена и правна питања. У том смислу се може пратити постепена еволуција. Најпре су применом принципа *in dubio pro reo* биле обухваћене чињенице које иду на штету окривљеног (Васиљевић, Т., 1981: 315), а касније је примена проширена на чињенице које иду у корист окривљеног. Овде се, пре свега, мисли на материјалне правно релевантне чињенице. Осим тога, ово правило се примењује на процесне правно релевантне чињенице. С обзиром на то да чињенице индиције и контролне чињенице служе као инструменти за утврђивање одлучних чињеница, примена овог начела је тим пре неопходна ако остане сумња у њихово постојање. Примера ради, у немачком праву ово правило се примењује на чињенична питања, док се не примењује на правна питања, нити на питања о правичности пресуде (Hassemer, W., 2011: 192).

Екстензивни приступ пледира да се принцип *in dubio pro reo* примењује приликом тумачења права, оцене изведених доказа и одмеравања казне (Васиљевић, Т., 1964: 36–37). Међутим, исти аутор касније напушта наведено схватање, те износи став да са увођењем слободне оцене доказа овај принцип потпуно губи смисао. Сумњу у истинитост чињеница судија ће разрешити у двојаким смислу; или да постоји или да не постоји. Да ли ће на крају оцене доказа тас на ваги претегнути у корист или на штету окривљеног, то зависи од околности конкретне случаја. Чак и када судија одабере решење које је повољније по окривљеног, ту није реч о примени каквог правила, већ о личном опредељењу (Васиљевић, Т., 1977: 386). Са наведеним схватањем се само делимично можемо сагласити. Примена принципа *in dubio pro reo* приликом тумачења права може доћи у обзир ако недоумица у значење конкретне правне норме остане и након примене свих расположивих метода тумачења. У том случају би било нелогично, али и неправично, немоћ адресата примене права пребацивати на терет окривљеног. Оцена изведених доказа врши се применом правила логике и искуства. И ту свакако постоји могућност примене овог принципа, будући да је реч о доношењу закључака о чињеничним питањима.

Приликом одмеравања казне одлучује се о правним питањима, тако да нема места примени принципа *in dubio pro reo*, с обзиром да тој делатности претходи правилно и потпуно утврђивање чињеничног стања. Примена овог правила је, међутим, могућа приликом одлучивања о врсти пресуде. Ослобађајућа пресуда ће бити донета не само када нема доказа да је окривљени извршио кривично дело, већ и у случају недостатка довољно доказа о томе (Кнежевић, С., 2012: 128).

Начело *in dubio pro reo* се у неким случајевима не примењује. Насупрот чињеничним питањима, ово правило се не примењује приликом решавања правних питања (Крапац, Д., 2010: 118). Једно од најспорнијих питања у теорији кривичног поступка јесте разликовање чињеничних и правних питања. Прављење дистинкције између чињеничног и правног је, доиста, веома тешко. Неки појмови који означавају чињенице из свакодневног говора инкорпорирани су у текст закона (сила, претња, обмана...). Са друге стране, неки правни појмови су истовремено чињенице у стварности (чињеница да неко поседује имовину, или да је неко присвојио туђу ствар). У кривичном поступку се утврђује постојање појаве из стварности која је описана у чињеничном опису оптужног акта овлашћеног тужиоца. О постојању чињеница важних за доношење одлуке о кривичној ствари се закључује на основу доказа. На тако утврђено чињенично стање се примењује правна норма (Грубиша, М., 1959: 404). Закључак о постојању чињеница се врши на основу слободног судијског уверења. У случају да судија није сигуран у постојање неке чињенице, он ће то решити применом правила *in dubio pro reo*. Закључак о правним питањима, дакле о примени правне норме на утврђено чињенично стање, врши се применом правила логике. Суд утврђене чињенице супсумира под одговарајућу правну норму. У случају постојања дилеме у погледу решавања правног питања, то се решава применом правила тумачења правне норме. Приликом тумачења правне норме, примени правила *in dubio pro reo* нема места.

Гледано кроз поступак чињеничног и правног формирања чињеничне основе пресуде, најпре долази до утврђивања радње окривљеног која му се оптужбом ставља на терет. Та фаза представља утврђивање чињеница. Након тога се испитује да ли делатност окривљеног представља радњу извршења кривичног дела. Ако се дође до потврдног одговора, онда се одлучује о примени кривичне санкције према окривљеном. Обе фазе представљају решавање правних питања (Грубиша, М., 1960: 34). Другим речима, утврђивање околности из стварности представља чињенично питање, а оцена да ли та околност одговара правној норми је правно питање (Ђуричић, С., 2005: 267).

Принцип *in dubio pro reo* се такође не примењује у случајевима када се одступа од правила да је терет доказивања на тужиоцу. У кривичним законодавствима у којима и даље постоји кривично дело клевете, терет доказивања истинитости онога што је износио или проносио пада на окривљеног. Осим пресумпције честитости, терет доказивања пада на окривљеног приликом обарања претпоставке урачунљивости. Такође, у поступку одузимања имовинске користи стечене извршењем кривичног дела, на окривљеном је терет доказивања законитог порекла имовине.

У теорији постоји сличан став према којем је принцип *in dubio pro reo* противан начелима истине и слободне оцене доказа. Чињенице у кривичном поступку могу бити доказане или недоказане. Применом овог принципа суд пренебрегава дужност да утврди све важне чињенице, без обзира да ли иду у корист или на штету окривљеног (Петрић, Б., 1982: 7–8). Наведено гледиште не можемо прихватити стога што полази од погрешне премисе. Принцип *in dubio pro reo* компатибилан је са начелом истине. Након извођења свих доказа, односно тежње да се утврде све чињенице о конкретној кривичној ствари, ово правило представља коректив у случају да и тада остане сумња у истинитост чињеница. Тај коректив представља повластицу окривљеном ако резултат доказног поступка не буде несумњиво утврђено стање ствари.

Овај принцип не може бити супротан ни начелу слободне оцене доказа. Напротив, *in dubio pro reo* са њим има континуитет. Након утврђивања чињеница извођењем доказа, судија врши оцену доказа по слободном судијском уверењу. Најпре се врши оцена сваког доказа појединачно, а затим у склопу са осталим изведеним доказима. Правило *in dubio pro reo* се примењује након оцене доказа ако судија утврди да постоји сумња у извесност одлучних чињеница. Према томе, *in dubio pro reo* не ремети слободну оцену доказа, нити обавезује судију у примени правила логике и закључивања.

Следеће је потребно разграничити степен сумње који је неопходан за примену овог правила. Законодавац се најчешће опредељује за термин „сумња“. Према одредби из члана 16, став 5 Законика о кривичном поступку,¹ „сумњу у погледу чињеница...“, суд ће решити у корист окривљеног“. Наведени термин не кореспондира ниједном степену извесности који мора да постоји за покретање предистражног поступка, истраге, подизање оптужног акта, односно доношење пресуде. Законодавац је пропустио да дефинише овај термин у члану 1, за разлику од термина основи сумње, основана сумња, оправдана сумња и извесност. У теорији постоји схватање

1 “Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

да је за примену принципа *in dubio pro reo* потребна основана сумња у истинитост чињеница, тј. да су разлози за и против истинитости неке чињенице једнаки (Лазин, Ђ., 1985: 28–29, Кнежевић, С., 2012: 120). Неки су на становишту да је за примену овог правила потребно да постоје основе сумње које произлазе из мисаоног процеса оцене доказа. Према наведеном схватању та сумња представља сазнање да не постоји довољно основа да би нека чињеница била утврђена са степеном извесности (Маркићевић, А., 1984: 2–3). Трећи приступ је да је примена овог принципа могућа код постојања било какве сумње (Грубиша, М., 1966: 330). С обзиром на то да се чињенице у кривичном поступку утврђују искључиво на главном претресу, сматрамо да је неопходан степен извесности вероватноћа, односно оправдана сумња, с обзиром на чињеничну утемељеност оптужног акта на основу кога се води главни претрес. Примена принципа *in dubio pro reo* могућа је ако степен извесности у погледу постојања или непостојања неке чињенице буде између оправдане сумње и извесности.

У теорији се најчешће истиче повезаност претпоставке невиности и начела *in dubio pro reo*. Према заступницима тог схватања, принцип *in dubio pro reo* представља последицу важења претпоставке невиности (Бајер, В., 1980: 40). Суштина претпоставке невиности, као једне од значајнијих тековина правне државе и демократског друштва, најчешће се изражава правилом да се свако сматра невиним, и да га нико не може сматрати кривим док се правноснажном судском одлуком од стране надлежног суда не утврди његова кривица (Крапац, Д., 2010: 388). Садржину претпоставке невиности одредио је Европски суд за људска права у сопственој јуриспруденцији. Према ставу Суда, она инволвира следеће: поступање без предрасуда и предубеђења о кривици окривљеног, правило да терет доказивања лежи на тужиоцу и да ризик недоказаности (сумња у постојање одлучних чињеница) мора ићи у корист окривљеног (*in dubio contra auctoritatem*).² Треће правно правило инволвирано у претпоставку невиности представља расподелу ризика недоказаности чињеница о кривичној ствари. Кривични суд мора донети ослобађајућу пресуду не само када није доказано да је окривљени крив, већ и када остане сумња у његову кривицу (Илић, И., 2012: 575). Начело *in dubio pro reo* се у делу који се односи на одлучне чињенице којима се доказује постојање кривице, поклапа са претпоставком невиности. Међутим, примена овог правила је шира, јер су њиме обухваћене све друге материјалне и процесне правно релевантне чињенице (Ђурђић, В., 2014: 195–196).

Принцип *in dubio pro reo* није прописан у процесном закону Немачке. Тамошња теорија га сматра делом уставног права, прецизније елементом

2 Barbera, Masseque and Jabardo v. Espana, пресуда од 6. 12. 1988., Сер. А, бр. 146.

начела владавине права. Такође се сматра да припада материјалном кривичном праву садржаном у начелу законитости (*nullum crimen, nulla poena sine lege*). Закључак о примени начела у сумњи у корист окривљеног искључиво на материјалне правно релевантне чињенице изводи се из саме правне природе повреде права као жалбеног основа (Krey, V., 2009: 4).

За разлику од Немачке, принцип *in dubio pro reo* представља једно од законских начела кривичног процесног права у Швајцарској. У члану 10, став 3 федералног Законика о кривичном поступку Швајцарске из 2011. године, предвиђено је да окривљени може бити осуђен само ако је суд утврдио постојање довољно доказа за његову кривицу. Из тога се закључује да се ослобађајућа пресуда доноси и у случају непостојања довољно доказа за кривицу окривљеног, што је примена принципа у сумњи у корист окривљеног (Gwladys, G., 2014: 30). У Закону о кривичном поступку Руске Федерације из 2001. године, новелираном 2012. године, у делу под називом „Опште одредбе“, стипулирана је претпоставка невиности. У истом члану 14, став 3 законски израз добило је правило да сумња у кривицу оптуженог која не може бити отклоњена применом одредаба закона мора се тумачити у корист оптуженог. Пресуда не сме бити заснована на претпоставкама (члан 14, став 4). Према члану 4 мађарског ЗКП-а, свака чињеница која није доказана са степеном извесности изнад разумне сумње не може се приписати на штету окривљеном. Ова одредба есенцијално изражава примену правила *in dubio pro reo*.

Процесни закони Босне и Херцеговине садрже начело *in dubio pro reo*. Сумња у погледу постојања неког елемента бића кривичног дела, или у погледу неке одредбе кривичног законодавства, решава се у пресуди на начин који је повољнији по окривљеног (члан 3, став 1 ЗКП БиХ, чл. 3, ст. 1 ЗКП ФБиХ, чл. 3, ст. 1 ЗКП РС, чл. 3, ст. 1 ЗКП БДБиХ). Процесни кодекс Црне Горе законски израз начела у сумњи у корист окривљеног садржи у истом члану у којем је прописана и претпоставка невиности. Ако након прибављања и извођења свих доказа остане сумња у неко битно обележје кривичног дела или у погледу чињенице која доводи до примене неке одредбе Кривичног законика или Закона о кривичном поступку, суд ће донети одлуку у корист окривљеног (члан 3, став 3 ЗКП ЦГ). Ужи опсег важења принципа *in dubio pro reo* предвиђен је у процесном закону Македоније. У случају сумње у постојање чињеница које представљају елементе кривичног дела, или од којих зависи примена неке одредбе Кривичног закона, суд ће одлучити у корист окривљеног (члан 4 ЗКП МК). Готово истоветна је формулација у члану 3, став 2 Закона о казненом поступку Хрватске. Из наведених одредаба процесних закона држава бивше Југославије (са

изузетком Словеније), може се закључити да се правило *in dubio pro reo* сврстава у општа начела кривичног поступка. Негде се регулише заједно са претпоставком невиности, услед схватања да се консеквентно изводи из ње, а негде се сматра посебним начелом (Македонија). Разлике се могу уочити у погледу обима важења. Најшири опсег примене предвиђен је у Босни и Херцеговини, где се предвиђа примена на све одредбе кривичног законодавства. У Црној Гори је домен важења начела *in dubio pro reo* ограничен на материјалне и процесне правно релевантне чињенице, док је у Македонији и Хрватској³ предвиђена примена искључиво на материјалне правно релевантне чињенице.

4. Принцип *in dubio pro reo* у српском кривичном поступку

Процесна максима да се у сумњи одлучује у корист окривљеног уграђена је у текст важећег Законика о кривичном поступку. У члану 16, став 5 прописано је да се сумња у погледу чињеница од којих зависи постојање неког елемента бића кривичног дела, примена неке друге одредбе кривичног закона, као и вођење кривичног поступка решава пресудом или решењем које одговара пресуди у корист окривљеног. Овом одредбом је проширен опсег важења принципа *in dubio pro reo* у односу на раније важећи закон. У члану 18, став 3 Законика о кривичном поступку из 2001. године,⁴ била је предвиђена примена овог начела у случају постојања сумње у одлучне чињенице које чине елементе кривичног дела, или од којих зависи примена неке одредбе Кривичног законика.

Разлика између две одредбе се, најпре, огледа у врсти чињеница. У важећем закону је употребљен термин „чињенице“, а у раније важећем – „одлучне чињенице“. Иако је реч о чињеницама од којих зависи постојање елемената кривичног дела, не треба губити из вида да се постојање тих чињеница неретко утврђује на посредан начин, индицијама и контролним чињеницама (Илић, И., 2014: 329–337). Стога сматрамо исправнијим приступ позитивноправне одредбе, која покрива све материјалне правно важне чињенице. Друга разлика се огледа у обиму важења принципа *in dubio pro reo*. Насупрот раније важећем ЗКП-у, у новом процесном закону су осим материјалних правно релевантних чињеница обухваћене и процесне

3 У теорији постоји схватање да се обим примене принципа *in dubio pro reo* протеже и на процесне правно релевантне чињенице (Крапац, Д., 2010: 117). Такво гледиште поткрепљено је одредбом члана 452 ЗКП ХР, из које се не може извући закључак о могућности примене овог начела.

4 “Сл. лист СРЈ”, бр. 70/2001 и 68/2002 и «Сл. гласник РС», бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон, 72/2009 и 76/2010).

правно релевантне чињенице. То су чињенице од којих зависи вођење кривичног поступка. Тако ће се у случају сумње у наступање застарелости, постојања амнестије, помиловања, или да је кривична ствар *res iudicata*, донети одлука у корист окривљеног, односно пресуда којом се оптужба одбија. Имајући у виду да се постојање трајних сметњи за кривично гоњење најчешће доказује правним актом, тешко ће доћи до ситуације да у погледу наведених правних чињеница остане сумња у поступку. Хипотетички, до тога може доћи једино у погледу наступања застарелости ако је дубиозно од ког момента се рачуна рок. Из тог разлога је прихватљиво проширено дејство принципа *in dubio pro reo* за које се одлучио законодавац.

Најзад, разлика између раније и сада важећег процесног кодекса постоји и у погледу примене овог правила на друге одредбе материјалног кривичног права које не спадају у елементе кривичног дела. Док се у ранијем ЗКП-у користи израз „Кривични законик“, у важећем је употребљен термин „кривични закон“. Циљним и историјским тумачењем долазимо до закључка да је у новом ЗКП-у реч о кривичном законодавству у целини, за разлику од ранијег који се односио искључиво на Кривични законик. И ову интервенцију сматрамо оправданом будући да је у кривичном законодавству још прописа⁵ који имају примену приликом доношења судске одлуке у кривичном поступку.

Имајући у виду стилизацију одредбе из члана 16 ЗКП-а, поставља се питање да ли је могућа примена принципа *in dubio pro reo* приликом доношења решења о одбацивању оптужнице. Непостојање чињеница од којих зависи вођење кривичног поступка заправо је постојање процесних сметњи. Оне могу бити неотклоњиве (трајне) и отклоњиве (привремене). Привремене сметње за вођење кривичног поступка су стварна ненадлежност, непостојање захтева овлашћеног тужиоца, предлога оштећеног за гоњење или одобрења за гоњење, као и душевна болест окривљеног у време вођења поступка. Утврђено постојање привремених сметњи за кривично гоњење на главном претресу доводи до доношења решења о одбацивању оптужнице. Ипак, аргумент који говори против примене начела *in dubio pro reo* приликом доношења ове врсте одлуке налази се у делу члана 16, став 6 ЗКП-а, у коме је изричито предвиђено „...суд ће у пресуди, или решењу које одговара пресуди решити у корист окривљеног“. Из текста ове законске одредбе може се препознати интенција законодавца да обухвати ослобађајућу, осуђујућу и процесну пресуду, као и решења којима се изричу кривичне санкције. Решење о одбацивању оптужнице не одговара пресуди,

⁵ Примера ради: Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку и други.

јер не представља мериторну судску одлуку, већ процесну одлуку којом се кривични поступак прекида до отклањања привремених процесних сметњи.

Имајући у виду да је *dominus litis* предистражног и претходног кривичног поступка јавни тужилац, поставља се питање да ли може применити начело *in dubio pro reo*. Иако према законској одредби овлашћење за примену овог принципа има искључиво суд, сматрамо да има места ширем тумачењу. Према ставу 4 члана 6 Јавни тужилац (и полиција) су дужни да са једнаком пажњом испитују постојање чињеница које окривљеном иду на штету и у корист. Јавни тужилац, између осталог, доноси решење о одбацивању кривичне пријаве ако не постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности (члан 284, став 1, тачка 3 ЗКП). Дакле, ако након прибављања обавештења, предузимања одређених мера и радњи с циљем откривања кривичног дела и, евентуално учиниоца, јавни тужилац закључи да не постоје основи сумње, али и ако нађе да постоји сумња, али не на нивоу основа сумње, донеће решење о одбацивању кривичне пријаве. Према томе, иако је реч о најнижем степену сумње, јавни тужилац у том случају поступа применом начела *in dubio pro reo*. Јавни тужилац, такође, може одустати од спровођења истраге ако нема довољно доказа за оптужење (члан 308, став 1, тачка 3 ЗКП). У овом случају је такође реч о примени правила у сумњи у корист окривљеног. Томе у прилог говори да је могуће да постоје неки докази о извршњу кривичног дела, али недовољни да би се јавни тужилац одлучио да подигне оптужницу. Јавни тужилац има могућност да одустане од подигнуте оптужнице све до завршетка главног претреса. У том случају ће суд донети пресуду којом се оптужба одбија. Одустанак јавног тужиоца од оптужнице представља манифестацију начела *in dubio pro reo*, с обзиром да ће до такве одлуке доћи услед спознаје да не постоји оправдана сумња да је окривљени извршио кривично дело које му се оптужбом ставља на терет. Према томе, у случају доношења процесне пресуде услед одустанка јавног тужиоца од оптужбе, принцип *in dubio pro reo* примењем је од тужиоца а не од суда⁶.

Важење начела *in dubio pro reo* произлази и из одредбе из члана 423, став 1, тачка 2. Ослобађајућа пресуда се доноси ако није доказано да је окривљени

6 Вредно спомена је овлашћење већа позивних судија да донесе одлуку о обустави поступка приликом вршења судске контроле оптужбе у случају непостојања оправдане сумње. Према члану члану 338, став 1, тачка 3 ЗКП, ванрасправно веће ће донети одлуку да нема места оптужби, те обуставити поступак ако нема довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени извршио кривично дело које му се ставља на терет. И у овом случају до те одлуке може доћи применом начела *in dubio pro reo* ако постоји сумња да ли прикупљени докази оправдавају извођење окривљеног на главни претрес.

извршио кривично дело за које је оптужен. Ова одредба се тумачи тако да се либераторна пресуда доноси ако нема доказа да је окривљени учинио кривично дело које му се оптужбом ставља на терет. Ова врста пресуде ће бити доната и у случају да постоје неки докази да је окривљени учинио кривично дело, али недовољни да би суд био потпуно уверен у то. Ако, дакле, суд остане у сумњи у квалитет доказа који говоре у прилог извршењу кривичног дела од стране окривљеног, донеће ослобађајућу пресуду применом принципа *in dubio pro reo*.

У теорији се као потпора важења овог начела често наводи правило о гласању приликом одлучивања о кривичној ствари на нејавној седници (Кнежевић, С., 2012: 128). У случају да се приликом доношења одлуке гласови чланова судећег већа поделе тако да ниједно мишљење нема већину, гласови чланова већа који су најнеповољнији по окривљеног се прибарају повољнијим гласовима док се не постигне већина (члан 272, став 2 ЗКП). Реч је о примени правила *in dubio pro reo* приликом пресуђења кривичне ствари. Иако техничка правила о гласању иду у корист окривљеном, сматрамо да се не може говорити о примени овог начела. Груписањем гласова не одлучује се о постојању чињеница које иду у прилог или на штету окривљеног. О томе су претходно чланови судећег већа донели одлуку, те сходно томе и гласали. Примена начела *in dubio pro reo*, према томе, долази у обзир само приликом оцене доказа од стране чланова већа.

Услед изостанка примене принципа *in dubio pro reo* пресуда је неправилна, јер је заснована на доказима у чију извесност суд није уверен. У том случају суд је повредио дужност савесне оцене доказа, што доводи до тога да је изрека пресуде противречна наведеним разлозима или су разлози наведени у образложењу пресуде у знатној мери противречни, што представља битну повреду одредаба кривичног поступка (члан 438, став 2, тачка 2 ЗКП). Реч је о релативној повреди одредаба кривичног поступка коју суд правног лека испитује само ако се на њу позове у жалби.

5. *In dubio pro reo* у судској пракси

У старијој судској пракси је до неправилне примене принципа *in dubio pro reo* долазило најчешће услед пребацавања терета доказивања на окривљеног. Одбрана је била дужна да докаже постојање основа који искључују противправност и кривицу. Ако нису били доказани, судови су узимали да не постоје и доносили осуђујућу пресуду. На тај начин није примењено правило у сумњи у корист окривљеног, већ супротно – у сумњи на штету окривљеног.

Према ставу израженом у немачкој судској пракси, правило *in dubio pro reo* није повређено када је, по мишљењу одбране, суд требало да има сумњу у погледу кривице оптуженог (Chantal, J., 2005: 61). У искључивој власти суда је да цени извесност постојања одлучних чињеница, те став одбране по том питању не може имати утицаја. Судска пракса је на становишту да до повреде принципа *in dubio pro reo* не долази ако суд нема сумњу у постојање чињеница, већ ако у случају сумње одлучи на штету окривљеног. Најчешће је реч о недостацима у образложењу пресуде о постојању елемената кривичног дела или процесних сметњи.⁷ У случају немогућности суда да за окривљеног прибави извод из казнене евиденције, има се узети да је неосуђиван, применом начела *in dubio pro reo*.⁸ Ако се не може утврдити тачно време извршења кривичног дела, узима се да је извршено у оном тренутку који је најповољнији по окривљеног у погледу застарелости кривичног гоњења.⁹ До примене принципа *in dubio pro reo* такође долази у случају када о извршеном кривичном делу постоје искључиво индиције. У судској пракси је заузет став да се осуђујућа пресуда искључиво на основу индиција може донети само изузетно, ако стварају чињенични ланац који искључује било коју другу могућност приликом оцене доказа.¹⁰ У случају постојања две верзије о извршењу кривичног дела, након завршетка доказног поступка, претежно на основу налаза и мишљења вештака, суд је дужан да оценом изведених доказа донесе одлуку о извесности једне од две верзије (Мирков, Ж., 2014: 30). Примена начела *in dubio pro reo* у овом случају могућа је једино ако постоји неотклоњива сумња.¹¹

6. Закључак

Закључак о постојању или непостојању чињеница у кривичном поступку није увек могуће извести са сигурношћу. Често се дешава да остане сумња у извесност неких чињеница које чине елементе кривичног дела, или од којих зависи вођење кривичног поступка. У том случају је потребно применити процесно начело чији је смисао да се у сумњи доноси одлука која је повољнија по окривљеног. Примена принципа *in dubio pro reo* могућа је код постојања сумње у извесност свих чињеница које се утврђују у кривичном поступку приликом оцене изведених доказа, изузетно и

7 Одлука Уставног суда Хрватске У-III-1371/2009 од 30. 06. 2010. године.

8 Пресуда Врховног суда Србије, Кж. I. бр. 388/03 од 01. 04. 2003. године и пресуда Окружног суда у Београду, К. бр. 743/02 од 26. 12. 2002. године.

9 Пресуда Врховног касационог суда Кзз бр. 87/2011 од 21. 12. 2011. године.

10 Решење Врховног суда Србије, Кж. бр. 706/03 од 13. 11. 2003. године.

11 Пресуда Општинског суда у Суботици, К бр. 106/04 од 27. 2. 2008. године и Решење окружног суда у Суботици, бр. Кж бр. 370/08 од 14. 8. 2008. године.

приликом тумачења права. На другој страни, примена овог начела изостаје код правних питања и у ситуацијама када је терет доказивања пребачен на окривљеног. Ову процесну максиму овлашћен је да примени суд приликом доношења мериторне судске одлуке и процесне пресуде. Осим тога, до примене овог принципа фактички долази и приликом одлуке јавног тужиоца да не започне кривично гоњење услед непостојања основа сумње, као и приликом одустанка јавног тужиоца од кривичног гоњења, такође услед сумње у постојање довољног степена извесности о извршеном кривичном делу (и учиниоцу). Одређивање значења и опсега примене начела *in dubio pro reo* у теорији омогућава уједначавање судске праксе. У том смислу је од посебног значаја настојање процесне науке да разграничи чињенична од правних питања у кривичном поступку, као и да протумачи одредбе процесног закона о терету доказивања.

Литература

Blackstone, W. (1893). *Commentaries on the Law in England in four books*, Philadelphia

Chantal, J. (2005). *Judicial Control of Foreign Evidence in Comparative Perspective*, Amsterdam

Epps, D. (2015). The Consequences of Error in Criminal Justice, *Harvard Law Review*, бр. 4/2015, стр. 1067–1151

Gwladys, G. (2014). *Public Prosecutors in the United States and Europe*, Zürich

Hassemer, W. (2011). Human Dignity in Criminal Process: The Example of Truth-Finding, *Israel Law Review*, бр. 1-2/2011, стр. 185–198

Krey, V. (2009). *German Criminal Procedure Law*, Stuttgart

Бајер, В. (1980). *Југославенско кривично процесно право*, књига друга, Загреб

Богићевић, Ч. (2010). Одступање од начела истине у кривичном поступку, *Билтен Врховног суда Црне Горе*, стр. 13–20

Бркић, С. (2014). *Кривично процесно право I*, Нови Сад

Васиљевић, Т. (1964). *Систем кривичног процесног права СФРЈ*, Београд

Васиљевић, Т. (1977). *Коментар закона о кривичном поступку*, Београд

Васиљевић, Т. (1981). *Кривично процесно право СФРЈ*, Београд

Грубиша, М. (1959). Чињенично и правно питање, *Наша законитост*, бр. 9/1959

Грубиша, М. (1960). Рјешавање проблема разликовања и разграничења чињеничних од правних питања, *Наша законитост*, бр. 1–2/1960

Грубиша, М. (1966). *Princip in dubio pro reo* u teoriji i praksi, *ЈРКК*, бр. 3/1966

Ђурђић, В. (2014). *Кривично процесно право, општи део*, Ниш

Ђуричић, С. (2005). Разликовање чињеничних и правних питања, *Гласник АКВ*, бр. 5/2005, стр. 262–271

Илић, И. (2012). Претпоставка невиности окривљеног и право на јавно информисање, *Зборник радова Правног факултета у Нишу, тематски број. Медији и људска права*, бр. 61, стр. 571–586

Илић, И., *Значај индиција за откривање и доказивање кривичних дела*, Дани Арчибалда Рајса, зборник радова са међународног научног скупа, том I, Београд, 2014. стр. 329–337

Кнежевић, С. (2012). *Основна начела кривичног процесног права*, Ниш

Крапац, Д. (2010). *Казнено процесно право, прва књига – Институције*, Загреб

Лазин, Ђ. (1985). *In dubio pro reo* у кривичном поступку, Београд

Маркићевић, А. (1984). Принцип *in dubio pro reo*: скица за једну расправу, *Гласник АКВ* бр. 12/1984, стр. 1–13

Мирков, Ж. (2014). Начело *in dubio pro reo* као обележје правичног поступка, *Гласник АКВ* бр. 1/2014, стр. 24–35

Павловић, Ш. (2009). Познавање и примјенљивост конвенцијских и уставних начела о правичном поступку као *conditio sine qua non* добре обране, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, бр. 2/2009, стр. 543–571

Петрић, Б. (1982). Коментар Закона о кривичном поступку, Шид

Ivan Ilić, LL.B.

Teaching Assistant,

Faculty of Law, University of Niš

APPLICATION OF THE IN DUBIO PRO REO PRINCIPLE IN CRIMINAL PROCEDURE

Summary

*After establishing the factual and legal grounds in criminal proceedings based on the evidence submitted by the disputing parties and the court, the court embarks on the process of delivering the sentence (judgment). Depending on the quality of factual grounds, which clearly indicate the presence or absence of the offender's culpability, the offender will be either convicted or acquitted (respectively). However, there are cases when the process of proving evidence gives rise to a suspicion about the actual existence of relevant facts and evidence which are essential for conviction. In that case, the court encounters a much harder task in the process of sentencing and reaching a relevant judicial decision. In the inquisitorial procedure, such a dilemma used to be solved by delivering a judgment where the defendant was absolved (*absolutio ab instantia*) but his sentence could be revised if there was new evidence.*

*In the contemporary criminal procedure, given the introduction of modern conceptions on the need to protect the defendant's fundamental rights, the problem is solved by applying a well-known principle dating back from the Ancient Rome. Thus, in case there is a reasonable doubt concerning the existence of relevant facts, the applicable principle is *in dubio pro reo* (in doubt in favour of the accused). This principle essentially implies the obligation of the court to bring a decision which is in favour of the accused, given that there is a reasonable doubt in the existence of decisive facts.*

*In this paper, the author deals with the concept, constituent elements and theoretical basis of the *in dubio pro reo* principle, including the legislative provisions including this principle, the scope of its application and effects. In addition, the author analyses the judicial practice of national courts and the case law of the European Court of Human Rights. In the final part of the paper, the author analyses the application of the *in dubio pro reo* principle in the judiciary, discussing the causes of some deficiencies observed in its application and examining some options for eliminating the existing dilemmas.*

Key words: *factual grounds, evidence, in dubio pro reo principle, presumption of innocence, judgment.*